

τὸ δυνατόν βαθύτερη γνώση τῆς παραγωγῆς τοῦ φημισμένου πεζογράφου. Κι ὡστόσο, ἕνας καὶ μόνον, ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος Ἰουλιανὸς Σορέλ, ἐδέσποζε μέσα μου καὶ κατατυραννοῦσε τὴ θύμησή μου. Τὸν ξαναβρήκα τὸν Ἰουλιανὸ Σορέλ, ἔτσι καθὼς τὸν τραγούδησε κ' ἡ κόμισσα de Noailles στὸ ποίημά της, πού με τόσο ἐπιτυχία ἔχει μεταφέρει στὴ γλώσσα μας, ἀμεμπτος πάντα, ὁ Μιχ. Δ. Στασινόπουλος. Τὸν ξαναβρήκα στὸ Μουσεῖο Σταντάλ. Αὐτὸν τὸν αὐτοτιμωρούμενο ἐγωιστὴ. Εἶταν μιὰ ἰδιαίτερη συγκίνηση νὰ τὸν συλλογιόμαστε μέσα στὸν τόπο του, θύμηση τῆς θύμησης, σελίδα τῆς σελίδα.

I. M. P.

Στιγμὴ τοῦ Albert Camus

Σ' ἕνα φιλικὸ γαλλικὸ σπίτι, γύρω στὸ τραπέζι, οἱ ξένοι ἦταν λίγοι ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Καὶ ὁ Albert Camus. Ἄλλωστε γι' αὐτὸ ἦταν ἡ βραδυά: γιὰ νὰ γνωρίσουμε, λίγοι ἄνθρωποι, ἀπὸ κοντά, σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα οἰκειότητας, ἔξω ἀπ' τὶς κοσμικὲς συμβάσεις, τὸν διαπρεπῆ Γάλλο συγγραφέα. Ἦταν, ἴσως ἀδιακρισία: ἀλλὰ, πράγματι, δὲν συντροφεύαμε τὸν Albert Camus ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Τὸν μελετούσαμε. Φυσικὰ ὁ καλλίτερος τρόπος γι' αὐτὸ ἦταν νὰ ἀφήνουμε νὰ μιλά κυρίως ἐκεῖνος, δημιουργώντας μόνον ἀδιάκοπα νέες ἐστίες ἐνδιαφέροντος μὲ ἐρωτήσεις πού ἤθελαν, ὄχι τόσο νὰ ἀποσαφηνίσουν τὶς ἰδέες τοῦ ξένου, ὅσο νὰ ἀποκαλύψουν τὸν τρόπο πού ἀντιδρούσε στὸ ἕνα ἢ στὸ ἄλλο θέμα, τὴ θερμοκρασία πού τοῦ προκαλοῦσε ἢ κάθε περιοχὴ τῶν θεμάτων τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ κόσμου.

Ἡ οἰκοδέσποινα, διευθύνοντας μὲ διεξοτεχνία τὴ συνομιλία καὶ ξέροντας τὸν τελικὸ στόχο της, ἄρχισε μὲ μιὰ ἐρώτηση γύρω στὸ θέμα τοῦ ἀρχαίου δράματος πού τόσο δονεῖ τὸν θεατρικὸ Albert Camus: γύρω στὴν εὐθύνη τῶν ἡρώων καὶ στὴ δικαίωσή τους. Ὁ Albert Camus δὲν ἐπρόκειτο νὰ προσθέσει τίποτα νέο στὶς ἀπόψεις του, πού ἤδη μᾶς ἦταν γνωστὲς ἀπὸ τὴν ὁμιλία του στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο γιὰ τὴν ἀρχαία τραγωδία. Τὸ νέο θὰ ἦταν τοῦτο: Ὁ Albert Camus ἐπέστρεφε ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου εἶδε τὴ μνήμη τῶν βυζαντινῶν καιρῶν καὶ τὴ συνέχεια τὴν ἑλληνικὴ ὅπως σώζεται στὴ βορεινὴ Ἑλλάδα, στὶς ἐκκλησιὰς της, στὰ μοναστήρια της. Ἐπέστρεφε ἀπ' τὸ Βόλο ὅπου εἶδε τὶς συμφορὲς πού κάθε τόσο δέρνουν τὴ γῆ αὐτή. Θέλαμε νὰ ξέρουμε —μέσον τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, καὶ τῶν βυζαντινῶν καιρῶν, καὶ τῶν σεισμῶν τοῦ Βόλου— τὸ τί ἄφηγε ἡ Ἑλλάδα σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο πού πρώτη φορὰ τὴν ἐπισκεπτόταν.

Αὐτὸ, καὶ ἄλλα πολλά, τὸ μάθαμε σὰν μᾶς ἄφησαν, μὲ πολλὴ λεπτότητα, ὕστερα ἀπ' τὸ γεῦμα, γιὰ κάμποση ὥρα μόνους: τὸν ξένο συγγραφέα καὶ τοὺς δυὸ ἑλληνες συναδέλφους του πού ἦταν ἐκεῖ τὸ βράδυ ἐκεῖνο, τὸν Γιώργο Θεοτοκά καὶ τὸν γράφοντα.

— Ἡ Ἑλλάδα μοῦ ἔδωσε τὴν ἐλπίδα στὸν ἄνθρωπο, εἶπε ὁ Camus. Μοῦ ξανάδωσε τὴν πίστη στὸν ἄνθρωπο.

— Γιατί δὲν ἦρθατε νωρίτερα στὴν Ἑλλάδα;
— Γιατί ἤμουν φτωχός. Δὲν εἶχα τὰ μέσα. Καὶ ὅταν ἐπιτέλους τὰ βρήκα ἄρχισε ὁ παγκόσμιος πόλεμος.

Ὁ Ἀλγερίνος μιλοῦσε γιὰ τὸ παρελθόν του μὲ ἀνεση, δὲ φοβόταν νὰ γυρίσει πίσω στὴ φτώχεια τῶν γονιῶν του, τῶν γεωργῶν τοῦ Μαντοβί—ὅπως φοβοῦνται δυστυχῶς τόσο ἄλλοι, γιὰ τὸ βάθος, ὅπου καὶ ἂν ἔφτασαν αὐτοί, εἶναι νικημένοι. Ὁ Albert Camus τὸ ἤξερε πὼς ἦταν νικητής. Τὰ δυνατὰ χαρακτηριστικά του, μὲ τὶς ἀπότομες κοψιές, πού θύμιζαν σίγουρα Ἀφρικὴ πολλή, φωτίζονταν ἔτσι πού νὰ τὸ βεβαιώνουνε: αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πεῖ τὴ μαρτυρία του, γιὰ τὴν ἐποχὴ του, γιὰ τὸ αἷμα, γιὰ τὴ ζωὴ, γιὰ τὸ θάνατο, γιὰ τὴν πυρὰ: «La vie vaut la mort. L'homme est du bois dont on fait les bûchers» ἔχει πεῖ ἕνας ἡρώας του.

Πολὺ ἀργὰ τὴ νύχτα ἦρθε καὶ τὸν πήρε ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Ἰσραήλ. Θὰ φεύγανε τὴν ἴδια ὥρα μ' ἕνα καΐκι γιὰ τὴ Μύκονο.

— Ὡς τὴν ὥρα, τὸ πὸ βαθὺ πρᾶγμα πού εἶδα στὴν Ἑλλάδα, τὸ πὸ ἀλησμόνητο, εἶναι ἡ Ἀκρόπολη τῶν Μηκυνῶν σὰν ἀρχίζει νὰ νυχτώνει, εἶπε καὶ μᾶς ἀποχαιρέτησε.

H. BEN.

«Πὼς τὸν εἶπατε;»

Ὅταν κανεὶς εἶνε πολὺ ἄσημος, ἀλλὰ καὶ κάπως εὐαίσθητος, αἰσθάνεται ἀληθινὸ εἶγος διαπιστώνοντας πὼς καὶ οἱ φημισμένοι περνᾶνε μὲ τὸν καιρὸ στὴν ἀλύπητη λησμονιά: Πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες, ἕνας συνεργάτης τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ περιγράφοντας σὲ ὑπηρεσιακὴ ἀναφορὰ του τὶς συνθήκες, μὲ τὶς ὁποῖες πάρθηκε μιὰ συνέντευξή του μὲ τὸν Ἀλμπέρ Καμύ, ἐσημείωνε καὶ τὰ ἐξῆς γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ: «Προκειμένου—εἶπε ὁ συντάκτης τοῦ Σταθμοῦ στὸν Γάλλο συγγραφέα— νὰ μὴ ἀναφερθῆτε εἰς τίτλους ἔργων, ἀλλὰ μόνον εἰς ὀνόματα, δὲν νομίζετε καλύτερο νὰ ἀρχίζατε ἀπὸ τὸν Κωστὴν Παλαμᾶ;» Μοῦ ἀπήντησε μὲ ἐρωτήματα: «Πὼς τὸν εἶπατε;... Τί πρᾶμα, εἶνε;...»

— Θεέ μου! Τί ἐντύπωση κάνει σ' ἐμᾶς ἐδῶ τοὺς φτωχοὺς θαυμαστὲς κάποιων ἀληθινῶν ἀγωνιστῶν τοῦ πνεύματος σὰν τὸν Παλαμᾶ αὐτὴ ἢ φοβερὴ ἐρώτηση: «Πὼς τὸν εἶπατε;... Τί πρᾶμα εἶνε;...». Ὡστε λοιπὸν οὔτε κατ' ὄνομα δὲν ἔτυχε νὰ ξέρει ὁ ξένος διαανοούμενος, πού μάλιστα ἐδῶ τουλάχιστον τὸν παρουσίασαν ὡς πολὺ ἐνδιαφερόμενον καὶ «ἀγωνιστῶντα» γιὰ τὰ πνευματικὰ τῆς Εὐρώπης ὁλόκληρης, ἕναν κορυφαῖο, καὶ μάλιστα μεταφρασμένο καὶ συζητημένο κατὰ τὸ παρελθόν καὶ στὴν πατρίδα του, ποιητὴ μας, πού ἐμεῖς ἐδῶ ἐπαιρόμαστε γιὰ τὸ ἔργο του, ὅπως καὶ γιὰ τὸ ἔργο κάποιων ἄλλων σύγχρονων συγγραφέων μας, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίζονται σήμερα μ' ἐπιτυχία στὴ διεθνή δημοσιότητα; Καὶ ὕστερα ἡ στρατιὰ τῶν μικροποιητῶν καὶ μικροσυγγραφέων ὅλου τοῦ κόσμου πού ἀγωνίζεται νὰ προβληθεῖ σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο, ἐλπίζει ὅτι αὐριο-μεθαύριο θὰ μείνει

τίποτε ἀπὸ τὸ ἔργο της, θὰ μείνει τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτὴ τὴ φρικιαστικὴ ἐρώτηση τοῦ κάπως ἀφελοῦς, κάπως κυνικοῦ, ἀλλὰ εὐλικρινοῦς ξένου συγγραφέα—πὺ βέβαια κι' αὐτὸν τὸν περιμένει ἡ ἴδια τύχη — «Πῶς τὸν εἶπατε;... Τί πρᾶμα εἶνε;...»

Π. ΓΛΕΖ.

Ἡ κ. Κυβέλη καὶ ἡ «Αἰολικὴ γῆ»

Ἡ κυρία Κυβέλη ἄρχισε νὰ διαβάξῃ στὸ ραδιόφωνο ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπητὰ καὶ τὰ πιὸ διαδεδομένα μυθιστορήματα τοῦ Ἡλία Βενέζη: τὴν «Αἰολικὴ γῆ». Ἡ ἀνάγνωση αὐτῆ, πὺ ἔρχεται ἀκριβῶς ὕστερα ἀπὸ τὴ «Φόνισσα» τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ ἀπὸ δύο κύκλους διηγημάτων δύο σημερινῶν πεζογράφων μας, τοῦ Μυριβήλη καὶ τοῦ Καραγάτση, παρουσιάζει τοῦτο τὸ ξεχωριστό: ὅτι γίνεται μὲ γνώση τῶν εἰδικῶν ραδιοφωνικῶν συνθηκῶν, μὲ σωστὴ ἀντίληψη τοῦ ραδιοφωνικοῦ κλίματος.

Αὐτὴ τὴ γνώση κι' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη τὴν εἶχε ὡς τώρα μόνο ὁ παραγωγὸς τῆς ἐκπομπῆς. Ἡ κυρία Κυβέλη ὁμως, πὺ ἡ τέχνη της στὴν ἀφήγηση εἶναι γνωστὴ σ' ὅσους ἄκουσαν, πρὶν ἀπὸ δύο χρόνια, τὸν «Κόκκινο βράχο» τοῦ Ξενοπούλου, νόμισε πῶς ἔπρεπε νὰ μνηστῆ στὰ μυστικὰ τῆς ραδιοφωνικῆς τεχνικῆς. Καὶ πῆρε ἓνα μαγνητόφωνο στὸ σπίτι της. Καὶ ξαφνιασμένος, τὴν εἶδα νὰ τὸ χειρίζεται μόνη της, νὰ ἐγγράφῃ τὴ φωνὴ της, νὰ τὴν ἀναπαράγῃ καὶ νὰ μελετᾷ μὲ πάθος κάθε κυματισμὸ τοῦ λόγου της. Δὲ μοῦ μίλησε δυστυχῶς γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς μελέτης της. Μὰ πολὺ γρήγορα κατάλαβα πῶς ξέρε πιά ὅ,τι πρέπει νὰ ξέρῃ κάθε καλλιτέχνης τοῦ ραδιοφώνου. Αὐτὸ προπαντός: ὅτι τὸ ραδιόφωνο ἔχει κάτι ἀπὸ τὸ θέατρο καὶ τὸν κινηματογράφο, χωρὶς νὰ εἶναι θέατρο ἢ κινηματογράφος καὶ ὅτι ἡ ἴδια, πὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ θέατρο, θὰ ἔπρεπε νὰ προσαρμόσῃ τὴν τεχνικὴ της στὸ ραδιόφωνο καὶ ν' ἀνανεώσῃ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα της, νὰ τὰ ὑποτάξῃ στοὺς νόμους τοῦ μικροφώνου.

Δὲν θὰ ἤθελα νὰ προκαταλάβω τὴ γνώμη τῶν ἀκροατῶν τῆς μεγάλης μας πρωταγωνίστριας. Μπορῶ ὁμως νὰ προβλέψω ὅτι θὰ εἶναι ἀνεπιφύλακτα καταφατικὴ. Καὶ σύμφωνη μὲ ὅσα — τόσο ὠραῖα καὶ τόσο ἀληθινὰ — εἶπε ὁ διευθυντῆς ἐκπομπῶν καὶ προγράμματος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ραδιοφωνίας κ. Διονύσιος Ρώμας, προλογίζοντας τὴν ἀνάγνωση τῆς «Αἰολικῆς γῆς».

«Ἀγαπητοὶ ἀκροαταί, — εἶπε ὁ κ. Ρώμας— ἡ Διεύθυνσις ἐκπομπῶν καὶ προγράμματος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ραδιοφωνίας εἶναι εὐτυχῆς πὺ σᾶς παρουσιάζει σήμερα, συνδυασμένα στὴν ἴδια ἐκπομπή, δύο δοξασμένα ὀνόματα τοῦ ἑλληνικοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου. Τὴ μεγάλη κυρία τοῦ Θεάτρου καὶ ἓναν ἀπὸ τοὺς διασημότερους συγγραφεῖς μας: τὴν Κυβέλη καὶ τὸ Βενέζη. Ἡ φωνὴ πὺ θ' ἀκούσετε σὲ λίγο ἔχει μαγέψει χρόνια ὀλόκληρα τὸ θεατρόφιλο κοινὸ μας, χωρὶς ὁ καιρὸς νὰ ἀφαιρέσῃ κάτι ἀπὸ τὴν ἀπίθανη φρεσκάδα της. Μιὰ μό-

νη ἐπίδραση εἶχε ὁ χρόνος στὴ θαυμάσια αὐτὴ ἠθοποιό: τῆς βάρυνε καὶ τῆς πλάτυνε τὴ μεγάλη της τέχνη. Ὅσο γιὰ τὸν Ἡλία Βενέζη, τὸ ἔργο του ἔχει ἀπὸ καιρὸ κίόλας περάσει τὰ ἑλληνικὰ σύνορα καὶ σ' ὅποια γωνιὰ τῆς γῆς κι' ἂν μεταφέρθηκε βρῆκε ἀπήχηση μεγάλη. Ἡ «Αἰολικὴ γῆ», πὺ θ' ἀκούσετε σὲ μιὰ σειρὰ ἐκπομπῶν πὺ ἀρχίζουν σήμερα, εἶναι ἓνα βιβλίο μοναδικὸ ἴσως στὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Ἐνα βιβλίο πὺ μονάχα ἓνας ἀληθινὸς ποιητῆς μποροῦσε νὰ γράψῃ. Ζηλεύω ἐκείνους πὺ δὲν τὸ διαβάσανε, γιὰ τὴν θὰ νοιώσουν μιὰν ἀξέχαστη χαρὰ γνωρίζοντάς το».

Ὁ τελευταῖος τοῦτος λόγος τοῦ κ. Ρώμα ἔχει σίγουρα ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ προσθήκη. Γιὰ τὴν θὰ ἔπρεπε νὰ ζηλεύῃ κανεὶς καὶ ἐκείνους πὺ ἔχουν διαβάσει τὴν «Αἰολικὴ γῆ» καὶ πὺ δὲν παραλείπουν νὰ τὴν παρακολουθοῦν κάθε βράδυ καὶ κάθε ἀπόγευμα στὸ ραδιόφωνό τους. Ἡ χαρὰ πὺ θὰ νοιώσουν αὐτοὶ θὰ εἶναι βέβαια διαφορετικὴ. Μὰ κι' αὐτοὶ δὲν πρόκειται νὰ τὴν ξεχάσουν. Γιὰ τὴν πῶς νὰ ξεχάσῃ κανεὶς τὸν προσωπικὸ τόνο πὺ δίνει ἡ Κυβέλη στὸν ἔντεχνο λόγο τοῦ δημιουργοῦ τῆς «Αἰολικῆς γῆς»; Πῶς νὰ ξεχάσει τὸν εἰδικὸ τρόπο — τὸν τόσο, καθῶς εἶπαμε ραδιοφωνικὸ — πὺ μεταχειρίζεται ἡ μεγάλη μας πρωταγωνίστρια γιὰ νὰ μᾶς μεταβιβάσει τὸ μῦθο τοῦ ἔργου καὶ νὰ μᾶς τὸν γνωρίσῃ στὰ ἐσωτερικὰ του στοιχεῖα; Πῶς νὰ ξεχάσῃ τὸν πλούσιο κυματισμὸ τῆς ψυχῆς της, ὅταν προσπαθεῖ ν' ἀγκαλιάσῃ ὀλόκληρο τὸ μεσημβρινὸ τοπίο, ὅπου ὁ Βενέζης εἶδε, ὅχι νὰ γεννιοῦνται, ἀλλὰ νὰ φύονται οἱ ἄνθρωποι, — οἱ ἄνθρωποι οἱ πιὸ ἀπλοὶ καὶ ὡστόσο οἱ πιὸ πειστικοὶ ἀπὸ ὅσους μᾶς γνώρισαν ὡς τώρα τὰ νεοελληνικὰ μυθιστορήματα;

Ἡ ραδιοφωνικὴ ἀνάγνωση τῆς «Αἰολικῆς γῆς» θὰ μείνῃ ἀξέχαστη σὲ ὅλους. Καὶ θὰ εἶναι γιὰ ὅλους ἓνα καλλιτεχνικὸ καὶ πρό παντός ραδιοφωνικὸ γεγονός.

ΝΤ. Α.

Ἀπὸ χιλιάδες χρόνια κινέζικης ζωγραφικῆς

Ἡ ΟΥΝΕΣΚΟ ἀνάμεσα στὰ πολλαπλὰ μέσα πὺ μεταχειρίζεται γιὰ τὴν εὐρύτερη διάδοση τῆς τέχνης διαφόρων λαῶν καὶ πολιτισμῶν, φροντίζει νὰ ὀργανῶναι καὶ ἐκθέσεις μὲ ἔντυπα χρωματιστὰ ἀντίγραφα (reproductions) σὲ πολλὰς χώρες. Γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ αὐτὸ τὸ σκοπὸ, κάνει μιὰ αὐστηρὴ ἐπιλογὴ ἀνάμεσα σὲ χιλιάδες χρωματιστὰ ἀντίγραφα καὶ καταρτίζει διάφορες σειρές, πὺ ἀποτελοῦν αὐτοτελεῖς ἐκθέσεις. Οἱ ἐκθέσεις αὐτὲς στέλνονται δωρεάν ὡς τὰ σύνορα τοῦ κράτους πὺ τὴν ζητᾷ κι' ἔτσι οἱ ὀργανισμοὶ ἢ τὰ μουσεῖα πὺ ἀναλαμβάνουν τὴν ἐκθεση δὲν ἐπιβαρύνονται παρὰ μὲ τὰ ἔξοδα μεταφορᾶς στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας τους.

Ὡς τώρα, παρ' ὅλες τὴς μεγάλες αὐτὲς εὐκολίες, τίποτα δὲν εἶχε γίνει στὸν τόπο μας. Ἡ Ἐθνικὴ Πινακοθήκη ὁμως φρόντισε νὰ καλύψῃ τὸ κενό. Ἐτσι μᾶς δίνεται σήμερα ἡ εὐκαιρία νὰ δοῦμε στὸ «Ζάππειο» ἑξήντα ἔργα κινέζικης ζωγραφικῆς.